

**РЕГІОНАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ:
СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Ефективне регулювання діяльності природних монополій і забезпечення незалежної та прозорої діяльності регуляторного органа надзвичайно важливі в умовах впровадження ринкових відносин. Регуляторні органи забезпечують досягнення балансу інтересів виробників енергії та енергетичних послуг, споживачів і держави для забезпечення інтересів суспільства загалом, слугують гарантом встановлення прозорих і справедливих правил гри на ринку електроенергії. В умовах переходу до ринкових відносин важливість регуляторного органа зростає, оскільки недосконалість структури ринку електроенергії та законодавства в цій сфері створюють підґрунтя для зловживань підприємствами-монополістами своїм монопольним становищем, нехтуванню інтересами споживачів, призводить до перекосів у балансуванні інтересів держави, виробників товарів і послуг, а також споживачів, що, як наслідок, йде не на користь суспільству.

Удосконаленню механізмів регіонального управління та регулювання присвячені роботи З. С. Варналія, Я. А. Жаліла, В. Є. Воротіна, М. І. Долішнього, О. П. Крайник та інших [1–5]. Деякі економічні проблеми електроенергетики аналізували у своїх працях такі вітчизняні вчені-економісти, як В. І. Пила, О. С. Чмир, І. В. Плачков, Б. В. Ященко, К. Я. Петриковець [6], А. Шевцов, М. Земляний, В. Вербинський [7]. Особливості державного регулювання електроенергетики України досліджено у працях О. В. Долгальнової [8], Франчука І. А. [9], О. М. Губрієнко [10] та інших. Але в той же час слід підкреслити, що в сучасній українській науці відсутні спеціальні дослідження, присвячені саме регіональному регулюванню в електроенергетиці.

Виходячи з визначеного, метою дослідження є формулювання пропозицій і рекомендацій щодо механізму регіонального регулювання в електроенергетиці України та вдосконалення вітчизняного законодавства в цій галузі.

Метою державного регулювання в електроенергетиці є забезпечення балансу інтересів держави, суб'єктів електроенергетики і споживачів електроенергії, забезпечення впевненості інвесторів у стабільності правил здійснення підприємницької діяльності в електроенергетиці, посилення конкуренції між виробниками та між постачальниками

електроенергії [11]. Досягнення поставленої мети потребує комплексного підходу. Це розробка енергетичної політики і стратегії її реалізації, визначення основних принципів розвитку ринку електроенергії, вдосконалення системи управління та регулювання на ринку електроенергії.

У зв'язку з цим серед проблем, що вимагають вирішення, виступають такі принципові питання, як особливості регулювання діяльності природних монополій і створення більш ефективного енергетичного законодавства, що регулює відносини на ринку електроенергії, і насамперед — на регіональному ринку електроенергії. Оскільки законодавство, що регулює відносини на ринку електроенергії, фрагментарне й має велику кількість неузгодженостей, бо створювалося воно за відсутності відповідної концепції реформування галузі, це створює умови для зловживань у галузі та призводить до складних проблем як у сфері реформування відносин на ринку електроенергії, так і у сфері виконання взаємних зобов'язань, зокрема у сфері забезпечення якості електроенергії та у вирішенні інших питань.

З метою захисту учасників ринку електроенергії та споживачів від зловживань суб'єктами природних монополій своїм монопольним становищем у перехідному періоді необхідно забезпечити їх жорстке державне регулювання з поступовим переходом до економічних методів регулювання. Для уникнення можливих помилок у процесі реформування ринку електроенергії орган державного регулювання діяльності в електроенергетиці повинен володіти інструментами коригування процесів, що розвиваються в недоцільному для ринку напрямі, та можливістю блокувати їх. Разом з тим поряд із державним регулюванням, регуляторні функції якого покладено на Національну комісію регулювання електроенергетики України, за сучасних умов необхідно робити кроки щодо активізації регіонального нагляду та регіонального регулювання на ринку електроенергії.

Регіональне регулювання у сфері електроенергетики має забезпечити вирішення таких завдань:

- 1) створення ринкових умов для ефективного функціонування регіонального ринку електроенергії;
- 2) підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання на основі формування конкурентно-

© І. О. Самойленко, 2011

го середовища на регіональному ринку електроенергії, створення економічних стимулів для скорочення не-ефективних витрат у розподільчих компаніях;

3) формування сприятливого інвестиційного клімату;

4) збалансування інтересів держави, територіальних громад і суб'єктів ринку електроенергії;

5) підвищення якості послуг постачальника;

6) запровадження постійного контролю за відповідністю вартості електроенергії її якісним показникам;

7) забезпечення відповідальності суб'єктів господарювання перед споживачами за не надання, несвоєчасне та неякісне надання послуг постачальника;

8) захист прав і законних інтересів споживачів електроенергії, захист навколишнього природного середовища.

З метою підвищення ефективності взаємодії суб'єктів енергетики і споживачів; підвищення якості обслуговування споживачів електроенергії; проведення моніторингу й аналізу, контролю процесів обслуговування споживачів з метою вдосконалення організаційно-економічного механізму функціонування регіонального ринку електроенергії пропонується створити регуляторний орган в особі Регіональної комісії з роботи зі споживачами електроенергії (РК), який би здійснював регіональну регуляторну політику у сфері електроенергетики, основним завданням якої є підвищення задоволеності споживачів регіону і прискорення соціально-економічного розвитку регіону. Формування такого органа носить стратегічний характер, оскільки сприяє:

регламентації взаємодії суб'єктів енергетики зі споживачами;

виявленню вузьких місць і розробці рекомендацій щодо вдосконалення системи обслуговування;

оперативному вирішенню найбільш гострих і соціально значущих проблем споживачів;

забезпеченню взаємодії з регіональними органами управління.

Основним завданням роботи Регіональної комісії з роботи зі споживачами електроенергії є вторинний розгляд скарг і звернень споживачів, що залишилися незадоволеними відповідями енергокомпаній, забезпечення контролю за роботою зі споживачами енергопостачальних і генеруючих компаній, своєчасне виявлення прорахунків і порушень в роботі зі споживачами, забезпечення зворотного зв'язку зі споживачами, оперативне вирішення найбільш гострих і соціально значущих проблем споживачів, розробка рекомендацій, пропозицій і вказівок щодо вдосконалення системи обслуговування споживачів.

У результаті роботи запропонованого органа будь-які юридичні й фізичні особи можуть напра-

вити звернення в РК, надавши обґрунтовані відомості про порушення його прав з боку енергокомпаній, або поставити питання, на яке не змогли отримати відповіді в робочому порядку.

У своїй роботі РК повинна *забезпечити*:

контроль за роботою регіональних мережених і генеруючих компаній, компаній-постачальників, а також компаній, що надають послуги з постачання електроенергії споживачам;

своєчасне виявлення прорахунків і порушень у роботі зі споживачами, вживання заходів щодо їх виправлення;

своєчасне й повне надання матеріалів з аналізу скарг споживачів, моніторингу й контролю за реалізацією заходів щодо поліпшення роботи зі споживачами електроенергії, конфліктних ситуацій до адміністрації області та для НКРЕ.

До основних функцій РК належать:

збір, аналіз і узагальнення інформації про скарги споживачів на діяльність регіональних мережених і генеруючих компаній, компаній-постачальників, а також компаній, що надають послуги з постачання електроенергії споживачам;

збір, аналіз і узагальнення інформації про здійснені заходи щодо скарг і конфліктних ситуацій;

оцінка адекватності й ефективності заходів, вжитих за скаргами споживачів;

щоквартальна підготовка матеріалів про стан справ РК для адміністрації області та НКРЕ;

підготовка відповідей на звернення споживачів, органів державної влади, засобів масової інформації з питань компетенції РК.

Система збору й аналізу інформації повинна включати регулярну звітність енергокомпаній щодо заходів, ужитих у відповідь на скарги споживачів, розгляд звернень асоціацій малого й середнього бізнесу, товариств захисту прав споживачів.

У своїй роботі РК має бути наділена усіма необхідними *повноваженнями* для дозволу можливих конфліктних ситуацій і оперативного реагування на звернення, що надійшли, а саме:

просити необхідну для здійснення своєї діяльності інформацію і заслуховувати на своїх засіданнях керівників регіональних мережених і генеруючих компаній, компаній-постачальників, а також компаній, що надають послуги з постачання електроенергії споживачам;

організовувати перевірки в регіональних мережених і генеруючих компаніях, компаніях-постачальниках, а також компаніях, що надають послуги з постачання електроенергії споживачам, з питань роботи зі зверненнями споживачів;

формувати робочі групи з окремих питань і проблемних ситуацій, у тому числі із залученням зовнішніх експертів;

вносити пропозиції щодо заохочення або покарання співробітників регіональних мережених і генеруючих компаній, компаній-постачальників, а також компаній, що надають послуги з постачання електроенергії споживачеві, за результатами їх роботи зі споживачами.

Структура, склад і організація діяльності.

До складу РК повинні входити представники регіональних мережених і генеруючих компаній, компаній-постачальників, а також компаній, що надають послуги з постачання електроенергії споживачам, на рівні не нижче заступника генерального директора, керівника служби безпеки цих компаній, а також представників обласної адміністрації і затверджуватися представником, що опікується питаннями енергетики від адміністрації області, за поданням керівника РК.

Керівник РК має бути незалежним стосовно мережених, генеруючих компаній, компаній-постачальників, а також компаній, що надають послуги з постачання електроенергії споживачам, і обиратися на засіданні РК. Він організовує роботу РК і головує на засіданнях. У разі неможливості участі в засіданні — призначає головуєчого. Діяльність РК організовується на підставі «Положення про РК про роботу зі споживачами».

Організаційне забезпечення роботи РК рекомендовано здійснювати або на базі адміністрації області, або на базі розподільної мереженої компанії, або на базі регіональних відділень «Енергонагляду» з призначенням відповідального секретаря РК.

У своїй діяльності відповідальний секретар РК здійснює безпосередню організацію заходів РК, що проводяться:

- інформує членів РК про майбутнє засідання;
- забезпечує членів РК матеріалами з питань порядку денного засідання;
- веде і зберігає протоколи засідання РК;
- веде необхідне листування відповідно до ухвалених РК рішень;
- веде архів матеріалів РК.

Окрім представників регіональних мережених, генеруючих компаній, компаній-постачальників і компаній, що надають послуги з постачання електроенергії споживачам, у засіданнях РК повинні брати участь уповноважені представники регіональних органів управління, органів місцевого самоврядування, представники ділових асоціацій, громадських організацій щодо захисту прав споживачів та ін.

Регламент роботи, рішення РК і контроль за їх виконанням.

Робота РК повинна здійснюватися в постійному режимі. Робочі засідання слід проводити в міру необхідності, але не рідше одного разу на місяць.

Рішення з питання, включеного до порядку денного засідання РК, мають вважатися ухваленими,

якщо за їх ухвалення проголосувала більшість членів РК, присутніх на засіданні.

У разі рівності голосів при голосуванні з питання порядку денного голос керівника РК має бути вирішальним.

Рішення РК у рамках його компетенції мають бути обов'язковими для виконання регіональними мереженими, генеруючими компаніями, компаніями-постачальниками, а також компаніями, що надають послуги з постачання електроенергії споживачам, оформлятися протоколом, підписуватися керівником і відповідальним секретарем. До протоколу мають додаватися затверджені РК матеріали (висновки за оцінкою ефективності заходів, ужитих за зверненнями споживачів тощо).

Прийняті РК доручення, рекомендації або запити повинні спрямовуватися на адресу відповідної регіональної мереженої або генеруючої компанії, компаній-постачальників, а також компаній, що надають послуги з постачання електроенергії споживачам, з додатком витягу із протоколу засідання РК, а також до адміністрації області.

Загальну відповідальність за організацію, контроль і оцінку ефективності виконання рішень повинен нести керівник.

Результати роботи РК повинні надаватися до органа управління адміністрації області й до НКРЕ у вигляді щоквартальних, піврічних і річних звітів про роботу зі зверненнями і скаргами споживачів. У звітах мають вказуватися пропозиції РК з ухвалення системних рішень.

Прийом звернень і скарг, взаємодія зі споживачами й напрям відповідей повинні здійснюватися за принципом «єдиного вікна» на базі «Обленерго». «Єдине вікно» має бути основним джерелом інформації для РК, саме в «єдиному вікні» повинні виявлятися вторинні скарги споживачів, а також повинна збиратися й аналізуватися інформація для попередження конфліктів зі споживачами.

Діяльність РК потребує прийняття спеціального закону «Про регіональне регулювання у сфері електроенергетики», який повинен забезпечити, з огляду на світовий досвід діяльності органів регулювання у сфері природних монополій, її незалежний статус, дистанцію у відношеннях між приватними інтересами регульованих фірм і споживачів і владою з метою уникнення відповідного політичного впливу на рішення, що приймає Регіональна комісія.

Законодавче закріплення повноважень регіонального регуляторного органа дасть можливість:

- упорядкувати і вдосконалити законодавство з питань регулювання на регіональному ринку електроенергії;

визначити відповідно до Концепції адміністративної реформи в Україні (810/98) особливості стату-

су регулюючого органа — РК, які повинні бути встановлені спеціальним законом, що визначить повноваження та порядок діяльності саме цього органа;

підвищити інвестиційну привабливість енергетичного сектора, а значить і регіону загалом.

Висновки

1. Поряд зі здійсненням державного регулювання й нагляду за функціонуванням галузі та виробленням конкретних організаційних і економічних механізмів реформування ринку електроенергії сьогодні необхідно активізувати регіональний нагляд і регулювання. Крім Національної комісії регулювання електроенергетики України, яка є центральним органом виконавчої влади і діяльність якої зосереджена, в основному, на розв'язанні важливих внутрішніх і зовнішньо-енергетичних проблем, доцільно створити регіональний регуляторний орган.

Для реалізації запропонованого заходу необхідно здійснити такі практичні кроки:

розробити Положення (тимчасове) про створення регіонального регуляторного органа;

провести організаційно-правовий експеримент у двох регіонах України щодо запровадження нової інституційної схеми реалізації регіонального нагляду та регулювання в електроенергетиці.

2. Сформований регіональний регуляторний орган за результатами спеціального моніторингу функціонування регіонального ринку та діяльності суб'єктів електроенергетики й інших учасників регіонального ринку електроенергії має вживати економічні (стимулюючі), адміністративні (заходи (засоби) заборони, дозволу або примусу), індикативні (рекомендаційні), неформальні та інші важелі впливу на суб'єктів ринку, що сприятиме відкритості ринку, вдосконаленню системи державного регулювання та посиленню відповідальності за порушення договірних зобов'язань учасниками ринку електроенергії.

Робота регуляторного органа дозволить отримати інформацію щодо стану електропостачання споживачам електроенергії шляхом визначення показників надійності електропостачання та інформацію щодо стану роботи персоналу компанії зі споживачами шляхом визначення кількості звернень споживачів до ліцензіата та терміну виконання послуги ліцензіатом.

Список використаної літератури

1. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / за ред. З. С. Варналія. — К. : НІСД, 2007. — 786 с.
2. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. — К. : НІСД, 2010. — 288 с.
3. Долішній М. І. Розвиток регіонів України [Електронний ресурс] / М. І. Долішній // Вісник НАН України. — 2001. — № 3. — Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/All/herald/2001-03/index.htm>.
4. Онищенко В. О. Стратегія розвитку Полтавської області на період до 2015 року / [В. О. Онищенко, О. В. Комеліна, В. М. Поліщук та ін.]. — Полтава : ПолтНТУ, 2006. — 163 с.
5. Крайник О. П. Регулювання економічного розвитку регіону : монографія / О. П. Крайник. — К. : НДФІ, 2007. — 268 с.
6. Особливості діяльності енергетичних компаній та державне регулювання тарифів на електричну і теплову енергію / [В. І. Пила, О. С. Чмир, І. В. Плачков та ін.]. — К. : ФАДА, ЛТД, 2002. — 96 с.
7. Шевцов А. (Регіональний філіал НІСДу м. Дніпропетровська). Ринок електроенергії в Україні. Проблеми вдосконалення / А. Шевцов, М. Земляний, В. Вербинський [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.niss.gov.ua/Monitor/april08/14.htm.
8. Долгальова О. В. Державне регулювання електроенергетичної галузі України / О. В. Долгальова // Науково-виробничий журнал Держава та регіон : Серія : Державне управління. — 2009. — № 3. — С. 33–37.
9. Франчук І. А. Державна політика розвитку енергетики в Україні: стан, тенденції, перспективи : [монографія] / І. А. Франчук. — Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. — 356 с.
10. Губрієнко О. Теоретико-правовий аналіз деяких функцій державного управління в галузі енергетики в Україні / О. Губрієнко // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — № 5. — С. 113–116.
11. Про схвалення концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2002 р. № 1789 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 147. — Ст. 2164.

Надійшла до редакції 20.10.2011 р.